

4. Salisbury J. Challenging Macho Values : Ways of Working with Boys in Secondary Schools / J. Salisbury. – Falmer Press, 1996. – 315 p.
5. Safe to Learn : Embedding Anti-Bullying Work in Schools [Online resource] / Department for Children, Schools and Families guidance. – 2008. – Access : www.teachernet.gov.uk/wholeschool/behaviour/tacklingbullying/racisbullying.

Тетяна Мельничук,
аспірантка,
Інститут психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПІДХОДІВ: ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПРИ УСИНОВЛЕННІ

У статті проведений аналіз системного, комплексного підходу до функціонування сім'ї та соціально-психологічних засад, які забезпечують провідні соціальні потреби дитини, зафіксовані в Конвенції її прав.

Tetiana Melnychuk

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE UKRAINIAN AND INTERNATIONAL APPROACHES: PROTECTION OF THE RIGHTS OF CHILDREN AT THE ADOPTION

The article features the systematic, comprehensive approach to family functioning and social-psychological principles providing key social needs of a child, enshrined in the Convention on the Rights of the Child.

Одним з головних завдань будь-якого суспільства – реалізація прав дитини на виховання в сім'ї. Вони зафіксовані як в міжнародних документах (Декларації прав дитини, Конвенції ООН про права дитини та ін.), так і в прийнятих кожною державою законодавчих актах. Міжнародна практика влаштування дітей надає перевагу саме усиновленню. Сімейний кодекс України (СК) у ст. 207 свідчить, що усиновлення є прийняття усиновителями у свою сім'ю особи на правах дочки та сина. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для стабільних та гармонійних умов її життя (ч. 2, ст. 207 СК України). Усиновлення є не тільки формою влаштування, але й створення та збереження сім'ї.

У сучасних умовах України проблема поліпшення становища дітей в сім'ї набуває особливої значущості. Відомо, що суспільство оцінюється відповідно до якості життя, яке воно забезпечує наймолодшим громадянам, та здійснює всі необхідні заходи для захисту їх прав та інтересів. Особливого захисту потребують діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Кожна дитина має право на виховання в сімейному оточенні, незалежно від того, може її біологічна родина забезпечити нормальні умови життя та виховання чи ні. Цілою низкою державних та юридичних документів пріоритетом влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначено сімейне виховання, а основними його формами – усиновлення, оформлення опіки (піклування), влаштування у прийомну сім'ю чи до дитячого будинку сімейного типу.

В Україні більше десяти років проводиться цілеспрямована робота зі створення нової форми державної опіки – інституту прийомної сім'ї та дитячих будинків сімейного типу, що дає можливість дітям, позбавлених біологічних батьків, зростати та виховуватись в сімейному оточенні. Створення в Україні прийомних сімей як сімейної форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розпочато у 1998 р. Відповідно до ратифікованої в 1991 році Верховною Радою України Конвенції ООН про права дитини, система усиновлення має забезпечувати всі умови, щоб усиновлення дитини здійснювалося тільки компетентними органами. Конвенція ґрунтується на принципі субсидіарності, закріпленому у Преамбулі та у ст.4, який є ключем до успішного її розуміння та застосування. Він означає, що необхідно докласти всіх зусиль з метою допомогти зберегти сім'ю або забезпечити дитині можливість бути усиновленою чи отримати піклування всередині країни. Також визнається, що усиновлення громадянами іншої країни може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, оскільки вона не може бути передана на усиновлення у сім'ю свого етнічного походження. Але принцип субсидіарності також означає, що процедури міждержавного усиновлення повинні запроваджуватися як невід'ємна складова системи захисту дітей і піклування про них, що відповідає пріоритетам Конвенції [3].

Отже, якщо забезпечення будь-якого належного догляду в країні походження дитини є неможливим, забезпечують усиновлення в іншій країні при застосуванні таких же гарантій і норм, які застосовуються щодо усиновлення в межах країни. При цьому мають забезпечувати права усиновленої дитини та захист від усіх форм дискримінації, як наприклад, на одержання громадянства незалежно від раси, статі, мови, національного походження тощо. Тому іноземним громадянам при усиновленні дитини з України додатково видають дозвіл уповноважених органів країни, де вони проживають, на в'їзд та постійне проживання

усиновленої дитини. Такими компетентними органами є, наприклад, у США – Служба Іміграції та Натуралізації; Канаді – Уряд провінцій; Італії – Суд у справах неповнолітніх; Ізраїлі – Міністерство внутрішніх справ; Німеччині – Округне бюро, відділ по справах іноземців; Франції – Міжнародна служба усиновлення при Міністерстві закордонних справ. Даний дозвіл гарантує всі права українським дітям нарівні із іноземними дітьми. Оскільки дитина, усиновлена з України до 18 років, залишається громадянкою України незалежно від країни, в яку усиновлюється, іноземні громадяни – майбутні батьки-усиновителі, ще й обов'язково беруть зобов'язання щодо постановки дитини на консульський облік в країні майбутнього усиновлення.

Феномен соціального сирітства притаманний всім країнам світу. Кожна держава визначає власні шляхи подолання цього явища та надання соціального захисту дітям, які залишилися без піклування батьків. Визначення владою необхідності влаштування дітей – сиріт залежить від країни, її економічної спроможності та рівня розвитку її громадянського суспільства. США, наприклад, має давні традиції в поширенні програми щодо догляду за дітьми у формі патронажної сім'ї. В Австрії великий резонанс викликали публікації відомих фахівців у сфері сімейного виховання, зокрема праці Г. Штрауха та М. Перреца «Психологічна школа для батьків, вчителів та вихователів». Ці дослідження психолого-педагогічної спрямованості мали значний вплив на розвиток форм співпраці з родиною для профілактики осиротіння дітей. Одночасно у цій країні добре налагоджена система усиновлення через Центр психологічної адаптації, яка передбачає можливість передачі дітей, які усиновлюються, опікунам-батькам відразу після народження без проміжного перебування у дитячому будинку. Багатопрофільна діяльність австрійських служб у справі молоді і охорони дитинства як профілактика осиротіння, так і негайне влаштування осиротілих дітей у сім'ї значно скоротила кількість обездолених дітей.

Англійське законодавство, що регулює роботу соціального працівника з проблемними сім'ями, основну увагу також приділяє можливості залишити дитину у біологічній сім'ї, або, на крайній випадок, направити її до родичів. Концепція законодавства в Англії щодо захисту дитини має таке положення як «піклування, поширене на усіх членів родини» [1]. У Великобританії така форма піклування про дитину як усиновлення, відноситься до системи державного піклування. Як і в Україні, у Великобританії, як правило, усиновлюють немовлят, або зовсім маленьких дітей, які не мають можливості в подальшому повернутися у свою сім'ю. У Швейцарії за надання соціальної державної допомоги та забезпечення прав обездолених дітей несе відповідальність громада. Усі соціальні служби керуються принципом «мінімального втручання держави».

Отже, проблема охорони прав дитини і соціальної адаптації осиротілих, мають дещо відмінні шляхи реалізації в різних країнах.

Проте простежуються загальні тенденції і єдині принципи у сфері охорони і захисту прав дітей: профілактична та охоронна система діяльності, введення спеціальних посад соціальних педагогів, соціальних працівників, практикуючих психологів з проблеми сімейного виховання, функціонування психологічних служб, консультацій, телефонів довіри для дітей, які потрапили в критичну ситуацію, корекція поведінки дітей та підлітків, а також реабілітація дезадаптованих неповнолітніх, надання соціально-правової та психолого-педагогічної допомоги і підтримки біологічній родині як головному інституту соціалізації. В Україні вищезазначені тенденції та побудова принципів для забезпечення прав дітей знаходяться ще тільки на початковому етапі розвитку. До вересня 2011 року в законодавстві України зазначалося, що різниця у віці між усиновлювачем та дитиною, не може бути більшою, ніж 45 років. Із останніми змінами до СК України таке обмеження виключили, адже слід зважати на те, що усиновлені діти з роками дорослішають, а їхні батьки стають дедалі старшими. Слід зауважити, що за законодавством інших країн, вік, з якого дозволяється усиновлювати дітей, відрізняється від віку, зазначеного українським законодавством. Наприклад, у Болгарії, Греції, Ісландії, Македонії, Угорщині максимальний вік усиновлювача – 45 років, у Нідерландах – 42 роки, у Хорватії – 35 років [1].

Конституційний Суд України рішенням від 3 лютого 2009 року № 3-рп/2009, зазначив, що необхідно керуватись виключно інтересами дітей і ставити їх вище інтересів і бажань дорослих осіб. Крім різниці у максимальному віці для усиновлення слід враховувати і мінімальний вік дорослого. Так, усиновити дитину можна у Німеччині особі не молодше за 25 років, у Франції – 35, Великобританії – 25.

Зазначимо, що у тих країнах, громадяни яких всиновлюють найбільшу кількість українських дітей, а це – США, Італія, Іспанія, Франція, переорієнтація усиновлення на застереження прав дитини призвела до встановлення жорсткого механізму психологічного відбору усиновлювачів, який передбачає оцінку їхніх фізичних, соціальних та психолого-педагогічних здібностей бути батьками [2]. Саме розробка подібних вимог до усиновлювачів – українських громадян та їх впровадження в повсякденну практику, є нагальним завданням вітчизняної психолого-педагогічної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деркаченко Ю. Співробітництво в процесі міждержавного усиновлення: міжнародно-правовий аспект / Ю. Деркаченко // К.: «Юридична Україна». – К. – 2005. – № 7. – С. 91–96.
2. Зоря А. Зарубежная семья: Права иностранных граждан на усыновление украинских детей / А. Зоря. – К.: «Юридическая практика». – 2001. – 10 с.
3. Комарова Н. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімей / Н. Комарова, Г. Бевз, Л. Волинець. – К.: «Центр стратегічної підтримки». – 1999. – С. 17–23.

Юлія Меркулова,

канд. юрид. н., доцент,
Одеський державний університет
внутрішніх справ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
УКЛАДАННЯ УГОД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА УСУНЕННЯ НЕГАТИВНИХ
ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Злочин завдає шкоди психічному стану як потерпілого, так і винного у його вчиненні. При здійсненні процедур відновного правосуддя (медіації сторін у кримінальному конфлікті) важливо забезпечити не тільки ефективний процес перемовин, але й подбати про укладання угоди, яка буде прийнятною для сторін, може бути виконана в розумному розмірі та певний термін часу, виключатиме вторинну травматизацію сторін й максимально сприятиме усуненню негативних психічних наслідків події для обох сторін.

Yuliia Merkulova

**PSYCHOLOGICAL FEATURES
OF CONCLUDING CRIMINAL AGREEMENTS
INVOLVING JUVENILES AND ELIMINATION OF NEGATIVE
PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF THE OFFENSE**

Crime harms the mental state of both victim and offender. During the restorative justice (mediation of the parties to a criminal conflict) it is important to provide not only an effective negotiation process, but also ensure the conclusion of agreement, which will be acceptable for both parties and can be accomplished in a reasonable time. It should also prevent secondary traumatization of parties and will best eliminate the negative mental effects for both sides.

У 2012 році вступив в силу новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), який докорінно змінив систему досудового провадження у кримінальних правопорушеннях. Зокрема, одним з нових для кримінального процесу положень, стало введення кримінального провадження на підставі угод, яке передбачене главою 35 КПК України. Головна мета цих новацій полягає у зменшенні кількості правопорушників, покарання яких пов'язане із ізоляцією від суспільства у місцях відбування покарання, перебування у яких часто стає кроком до подальшої криміналізації особи, а тому позбавлення волі і вважається менш ефективним засобом впливу, ніж застосування процедур так званого «відновного правосуддя».

Згідно ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені два види угод:

- 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
- 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Укладання угоди про примирення або визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру – на етапі досудового слідства або розгляду справи в суді (до моменту виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку).

Теоретичні аспекти кримінального провадження на підставі угод розглядалися у працях юристів: Ю. В. Бауліна, І. А. Войтюка, Т. А. Денисової, В. В. Землянської, І. І. Ємельянової, Н. С. Карпова, О. В. Коваленка, М. В. Костицького, В. М. Куц, Н. В. Лісового, О. М. Литвака, В. Т. Маляренка, Я. В. Мачужак, О. Р. Михайленка, О. Є. Соловійова, М. В. Руденка, Л. Д. Удалової, П. Л. Фріса, О. Н. Ярмиша, А. М. Ященко та ін. Серед зарубіжних науковців переваги відновного правосуддя досліджували І. Айртсен, Д. Ван Несс, Дж. Брейтуейт, Я. Валюк, Б. Вос, Л. Головка, М. Гроенхейзен, Г. Зер, Р. Коатс, Л. Корнозова, Н. Крісті, Д. Маєрс, Дж. Максвел, Р. Максудов, Т. Маршал, А. Моріс, С. Пен, М. Райт, Б. Стюарт, М. Умбрайт, М. Флямер, Н. Шатіхіна, В. Янг та ін. Дослідженню окремих аспектів проблеми психології відновного правосуддя на рівні галузевих юридичних наук присвячено окремі дисертації, а саме: П. В. Пушкар «Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження» (2005 р.), Ю. І. Микитина «Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні» (2010 р.).